

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTĂ TEATRALĂ ȘI CINEMATOGRAFICĂ
„I.L.CARAGIALE” BUCUREȘTI
DEPARTAMENTUL STUDII DOCTORALE

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

DRAMATURGIA ROMÂNEASCĂ DUPĂ

1989 –

DE LA TEXT LA SPECTACOL

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof.univ.dr. Ludmila PATLANJOGLU

DOCTORAND

Elena COMAN

CUVINTE CHEIE:

Autor dramatic; Arhivă; Concurs de dramaturgie; Creator; Creație colectivă; Dramaturg; Dramaturgie contemporană; Dramaturgia prezentului; Dramaturgia revoltei; Dramaturgie românească; Dramaturgie românească contemporană; Festival de dramaturgie; Spectacologie; Regizor-dramaturg; Repertoriu teatral; Teatru de investigație socială; Teatru devised; Teatru doc-fiction; Teatru de stat; Teatru experimental; Teatru independent; Teatru românesc.

CUPRINS:

ARGUMENT.....	5
CAPITOLUL I: PANORAMAREA DRAMATURGIEI ROMÂNEȘTI DIN PERIOADA 1990-2020 – VECTORI DE INFLUENȚĂ, PSIHOLOGIA SPAȚIULUI, ANALIZĂ REPERTORIALĂ.....	8
1.1. Spațiul conflictual între trecut, prezent și viitor: România și spiritul balcanic.....	10
1.2. Dramaturgia românească, de la revoltă și nostalgie la redefinirea identitară.....	13
1.3. Primele forme de resuscitare a dramaturgiei românești după 1989.....	19
1.4. Analiza repertorială a spectacolelor după texte din dramaturgia românească contemporană montate în teatrele din țară în perioada 1990-2020.....	25
1.4.1. Premiere ale textelor românești contemporane în decada 1990-2000.....	30
1.4.2. Premiere ale textelor românești contemporane în decada 2000-2010.....	36
1.4.3. Premiere ale textelor românești contemporane în decada 2010-2020.....	47
1.4.4. Tendințe în noua dramaturgie în funcție de poziționarea geografică.....	67
CAPITOLUL II: DRAMATURGIA REVOLTEI – TINERII FURIOȘI AI TEATRULUI ROMÂNESC.....	91
2.1. Teatrul de intervenție – activitatea grupurilor dramAcum, Tanga Project, Ofensiva Generozității.....	95
2.1.1. Grupul dramAcum – renașterea dramaturgiei românești în mediul academic.....	95
2.1.2. Tanga Project și Ofensiva Generozității – teatrul experimental continuă să se dezvolte.....	105
2.1.3. Dramaturgia prezentului – teatrul doc-fiction și teatrul verbatim.....	108
2.1.4. Profiluri – regizori și dramaturgi fondatori ai grupurilor dramAcum, Tanga Project, Ofensiva Generozității.....	109
2.1.5. Regizorul-dramaturg.....	124
2.1.6. Teatrul de investigație socială – Mihaela Michailov și Centrul de Teatru Educațional Replika.....	127
2.2. Teatrul devised – creația colectivă ca alternativă pentru limbajul teatral.....	132
2.3. Anti-ostalgia – revizitarea trecutului prin dramaturgia Alinei Nelega.....	140
CAPITOLUL III: CONTEXTE DE DEZVOLTARE A DRAMATURGIEI ROMÂNEȘTI – PROGRAME, CONCURSURI, FESTIVALURI.....	152
3.1. Concursuri de dramaturgie românească.....	152

3.1.1. Concursul Cea mai bună piesă românească a anului organizat de UNITER.....	152
3.1.2. Comedia Românească în concurs la Teatrul de Comedie.....	153
3.1.3. Concursul Național de Dramaturgie Valentin Nicolau.....	154
3.1.4. New Drama – concurs de dramaturgie pentru adolescenți la Teatrul Excelsior.....	155
3.2. Festivaluri de dramaturgie românească.....	158
3.2.1. DramaFest.....	158
3.2.2. Festivalul Dramaturgiei Românești FEST-FDR Timișoara.....	160
3.3. Programe dedicate dramaturgilor.....	161
3.3.1. Programul Fabulamundi. Playwriting Europe.....	162
3.3.2. REACTOR de creație și experiment Cluj-Napoca.....	165
CAPITOLUL IV: DRAMATURGI REPREZENTATIVI – PORTRET. TEXT.	
SPECTACOL.....	168
4.1. Mihaela Michailov – dramaturgia ca instrument de sinteză și analiză a fenomenelor socio-politice ale prezentului.....	170
4.2. Bogdan Georgescu – teatrul comunitar și generator de schimbare.....	175
4.3. Andreea Vălean – dramaturgia minorităților „invizibile”, dar cu probleme autentice...	178
4.4. Peca Ștefan – dramaturgia ca mărturie a prezentului și un pic de ficțiune.....	180
4.5. Lia Bugnar – felii de dramaturgie din viața noastră cea de toate zilele.....	183
4.6. Radu Iacoban – teatrul de emoție în căutarea magiei pierdute.....	186
4.7. Ștefan Caraman – povești inconfortabile și abisuri.....	189
4.8. Catinca Drăgănescu – un teatru al conștiinței merit să spargă tipare.....	191
4.9. Vlad Zografi – un teatru despre absurdul cotidianului.....	195
4.10. Mimi Brănescu – dramaturgia vulnerabilității: de la relația cu noi înșine la relațiile cu ceilalți.....	197
4.11. Adrian Lustig – poezia grotescului și a urâtului.....	201
4.12. Alexandra Ares – „întrebări, fantezii și angoase existențiale”.....	204
4.13. Saviana Stănescu – new play development și „poetica hibridității culturale prin dramaturgia imigrației”.....	207
CONCLUZII.....	212
BIBLIOGRAFIE.....	216
ANEXE.....	229

REZUMAT:

Argument

Teza de Doctorat „Dramaturgia românească după 1989 – de la text la spectacol” reflectă o preocupare academică descoperită în perioada primilor ani de studiu, care continuă până în prezent. Obiectivul acestei lucrări urmărește creionarea unei radiografii a principalelor voci ale dramaturgiei românești contemporane după 1989 și reunirea acestor nume în jurul preocupărilor lor de creație.

Pentru că putem înțelege prezentul doar prin intermediul trecutului, Teza supune cercetării o perioadă de 30 de ani, între 1990 și 2020, analizând cele mai relevante direcții, inițiative și personalități ale dramaturgiei românești.

Momentul decembrie 1989 a avut un rol extrem de important asupra transformării spațiului teatral românesc pentru că a generat nașterea unui nou val de creatori. În decadele post-decembriste, scrierea dramatică a cunoscut un având incredibil. Această perioadă prodigioasă de creație a oferit premisele apariției a sute de piese de teatru și coagulării unor grupuri de lucru iconice.

Procesul prin care a prins contur lucrarea de față, reușind o mapare a dramaturgiei românești contemporane, a presupus două abordări:

- a. Pe de-o parte parcurgerea și înțelegerea istoriei care a precedat contemporaneitatea și a factorilor care au determinat literatura dramatică de astăzi;
- b. Pe de altă parte, oportunitatea de a coexista în același timp și spațiu cu autorii menționați în lucrare; documentarea unui fenomen prin raportare directă.

La prima vedere, peisajul teatral al ultimilor 30 de ani pare caracterizat de un eclecticism și de o diversitate de stilistici regizorale fără un numitor comun. Însă, prin lucrarea de față, urmăresc să scot în evidență câteva direcții și preocupări pe care mai mulți creatori le împărtășesc: revizitarea trecutului, evidențierea unor episoade necunoscute din perioada comunismului, distanțarea inter-generațională între părinții formați sub influența socialistă și copiii crescuți în democrație, găsirea unei voci pentru minoritățile și comunitățile defavorizate care au fost persecutate sau lăsate într-un con de umbră în timpul dictaturii, găsirea propriei identități personale și colective. Purtăm trecutul permanent în bagajul emoțional, însă acum dispunem de libertatea de a-l judeca și de mijloacele de a-l exprima așa cum a fost el, de fapt: opresiv, traumatizant, incorect.

În aprofundarea noii dramaturgii, un episod fundamental este cel al scriiturii din perioada comunistă. Particularitatea acestor texte a constat într-un limbaj al parabolei, în care erau cultivate aluzivul și metafora teatrală, „prin care vechile categorii dramatice – personaj, situație, monolog, dialog – sunt regândite din perspectiva unui escapism considerat singura modalitate de a supraviețui estetic.”¹ Dramaturgia din această perioadă s-a dovedit, așa cum o numește teatrologul Oana Borș², *aplecată spre ea însăși*, preocupată să caute și să găsească modalități de exprimare în sensul libertății ideii, însă ocolind restricțiile impuse.

Ce s-a întâmplat după căderea comunismului este un fenomen ai căror martori încă suntem. Într-un timp al confuziei, al pericolului unei libertăți greșit înțelese, dramaturgia va fi scrisă în virtutea trecutului. Vocală, fermă, acuzatoare, generația autorilor anilor `90 își va face cu ușurință vocea auzită. Pornită într-o căutare de sine, dramaturgia românească din perioada post-comunistă se definește prin numeroase procese de explorare tematică și stilistică. Autorii își deschid orizonturile către Europa, se afiliază unor rețele și se aliniază unor trenduri. Locul metaforei este luat acum de contextualitate, de realitatea imediată și de problemele care până nu de mult fuseseră tabuuri.

Începe o etapă de tranziție, într-o realitate a crizei. Cu toate acestea, spectacologia românească nu va reuși să treacă pragul zonei experimentale nici măcar în primele decade ale secolului XXI. Mijloacele de explorare se diversifică, sunt adoptate tehnologiile *new media*, procesele de lucru în cadrul echipelor artistice se modifică, însă rămâne o schimbare de formă, și nu de fond.

Procesul de maturizare al dramaturgiei românești continuă. Ea se redescoperă, se reinventează, se diversifică. Își extinde rădăcinile, mai sigure și mai stabile ca oricând, conectând deopotrivă trecutul cu prezentul și orientându-se către viitor.

La finalul secolului XX, din realitatea Balcanilor nu lipsesc conflictele și războiul, o altă normalitate care se instaurează. Scriind sub trauma evenimentelor recente, autorii se vor lupta pentru un timp cu noua realitate, însă apoi își vor îndrepta atenția către problemele cu adevărat importante: adaptarea socială la democrație, la politica socio-economică și la recuperarea adevărului istoric distorsionat timp de multe decade. Dramaturgia se dezbracă de metafore și coboară în contextualitate, devenind radicală și ofensivă, în forma *in yer-face-theatre*, pe care o vor adopta tinerii creatori furioși ai națiunilor balcanice.

¹ Borș, Oana, *Balcani: Victimă? Călău?*, Editura Cheiron, București, 2017, p. 78

Obținerea libertății de exprimare în postcomunism a însemnat o explozie de creație, o posibilitate nelimitată de a încerca totul. S-au lansat artiști, au apărut direcții și echipe, s-a modificat radical estetica spectacolului de teatru. Atât din perspectiva creatorului, cât și a receptorului operei de artă, spectacolul capătă noi dimensiuni odată cu începutul de secol XXI. Artiștii caută permanent forme noi și adoptă tehnologiile *new media*. Fiind un proces *perpetuum mobile*, e foarte greu de încadrat fenomenul teatral actual într-un curent anume, ci mai degrabă definit prin eclecticism și o căutare a identității.

Modificări fundamentale apar la nivelul întregii echipe artistice. Sunt dezvoltate noi metode de lucru: teatrul *colaborativ* și teatrul *devised*. Organizându-se în structuri independente, artiștii preiau metodologii inspirate de experiența lor la atelierele de lucru din străinătate și le aplică în spațiul românesc. Punctul de interes al acestor grupuri este prezentul, investigarea componentei sociale prin dialogul nemijlocit cu oamenii. Ei se concentrează pe identificarea problemelor arzătoare ale cotidianului, aducerea lor în prim-plan, cu argumente obținute chiar de la cei implicați în mod direct. Teatrul devine, în această perioadă, mult mai specific și mai aplicat. Pe de-o parte, grupurile artistice dezvoltă anchete și investighează anumite cazuri sociale în cadrul unor minorități. Pe de altă parte, echipele sunt preocupate de componenta experimentală și de descoperirea unor metode inovative de lucru. Pentru prima dată, artiștii profesioniști încep să lucreze cu experți ai cotidianului, cu scopul schimbului de experiență și cel al creării unor produse artistice diferite de tot ce existase până la momentul respectiv în teatrul românesc. Textul dramatic se naște ca rezultat al acestor cercetări, al exercițiilor de improvizație, al discuțiilor colective, al interviurilor, al poveștilor personale.

O altă direcție care prinde contur după '90 este intervenția regizorului asupra dramaturgiei și apariția regizorului-dramaturg. În lipsa unor noi autori dramatici sau din cauza tăcerii celor au scris sub direcția socialistă, regizorii își asumă și funcția dramaturgului. Având același punct de pornire ca și grupurile de lucru de teatru colaborativ sau *devised* - cotidianul -, regizorii identifică subiecte arzătoare, lucruri imperative care preocupă societatea: asumarea sexualității, acceptarea socială, agresiune și bullying, religie, rasism, război. Eliberarea dramaturgiei înseamnă anularea tabuurilor despre care era interzis să vorbești în perioada comunismului și deprinderea curajului de a avea o opinie susținută. Folosindu-și funcția artistică și statutul autoritar, regizorii se află printre promotorii acestei libertăți de exprimare. Ei au puterea și forța necesare pentru a deschide dialoguri inconfortabile, sensibile, dar vindecătoare.

În paralel cu regizorul-dramaturg, o serie de autori dramatici se afirmă și își conturează propriile voci, cea mai puternică și mai reprezentativă dintre acestea fiind Alina Nelega. Autoare de teatru, roman, eseistică, Alina Nelega devine unul dintre pilonii pe care se bazează dramaturgia românească de după anul 1989, alături de Gianina Cărbunariu, Mihaela Michailov, Bogdan Georgescu, Saviana Stănescu, Andreea Vălean, Ștefan Peca, Ștefan Caraman, Mimi Brănescu, Lia Bugnar, Mimi Brănescu, Vlad Zografi, Ștefan Caraman, Elise Wilk, Alex Popa, Alexandra Badea. De aceste nume este strâns legată istoria recentă a dramaturgiei românești, ei fiind deschizătorii unui drum anevoios, dar plin de potențial. Lor li se datorează evoluția dramaturgică a teatrului românesc, contribuind atât prin texte consistente, jucate și premiate la nivel internațional, cât și prin diverse programe de dezvoltare și de susținere.

Capitolul I: Panoramarea dramaturgiei românești din perioada 1990-2020

O parte extrem de consistentă a lucrării, capitolul I are la bază o cercetare amănunțită și generoasă. Acesta prezintă o panoramare a dramaturgiei din perioada 1990-2020, așa cum s-a reflectat în repertoriile principalelor instituții de spectacol de stat din țară. Am considerat utilă și relevantă indexarea repertorială a montărilor după texte scrise de autori dramatici care au debutat în teatru începând cu anul 1990 și am apelat la sprijinul secretarilor literari de la teatrele din București și din țară pentru a obține arhivele repertoriale, din care am extras doar titlurile de interes.

Dramaturgia se află într-o strânsă legătură cu spațiul căruia îi aparține, pentru că îi conține credințele, valorile, istoria și temperamentul oamenilor. Pentru o mai bună înțelegere, am urmărit răspândirea noii dramaturgii la nivelul întregii țări, în funcție de zona geografică, observând că spațiul Transilvaniei și al Banatului au constituit matrice pentru formarea și afirmarea autorilor dramatici.

Organizate în funcție de zona geografică, teatrele ale căror repertorii de dramaturgie românească contemporană din perioada 1990-2020 le-am parcurs, sunt:

- Moldova: Teatrul Național *Vasile Alecsandri* Iași, Teatrul Municipal *Matei Vișniec* Suceava, Teatrul Tineretului Piatra Neamț, Teatrul *Fani Tardini* Galați;
- Muntenia: Teatrul Național *Ion Luca Caragiale* București; Teatrul Odeon; Teatrul *Maria Filotti* Brăila;
- Transilvania: Teatrul Național *Lucian Blaga* Cluj-Napoca, Teatrul Național Târgu Mureș – Compania *Liviu Rebreanu*, Teatrul Național *Radu Stanca* Sibiu;

- Banat-Crișana: Teatrul Național *Mihai Eminescu* Timișoara, Teatrul *Regina Maria* Oradea;
- Oltenia: Teatrul Național *Marin Sorescu* Craiova;
- Dobrogea: Teatrul de Stat Constanța.

Concluziile obținute în urma acestei analize se împart în două categorii: pe de-o parte, am identificat și analizat opțiunile instituțiilor de spectacol pentru noile montări la nivelul fiecărei stagiuni, iar, pe de altă parte, am urmărit tendințele și preocupările pentru dramaturgie în funcție de amplasarea geografică.

La nivel cantitativ, în urma analizei efectuate, am observat faptul că pe parcursul celor trei decenii au fost montate mai puține piese din dramaturgia românească contemporană, prin comparație cu textele din dramaturgia universală, fie clasică sau contemporană. Sunt diferențe vizibile și în funcție de decade, în privința numărului premierelor după texte românești:

- Decada anilor 1990-2000 – 29 de premiere;
- Decada anilor 2000-2010 – 75 de premiere;
- Decada anilor 2010-2020 – 163 de premiere.

Ceea ce este interesant de menționat este numărul total de premiere după piese scrise de autori dramatici români contemporani, debutați începând cu 1990: 267 producții. În mod vizibil, interesul creatorilor și a directorilor de teatru a crescut pentru dramaturgia românească contemporană de la un deceniu la altul, numărul premierelor dublându-se între ultimul deceniu al secolului XX și primul al secolului XXI, urmând să se tripleze în cel de-al doilea deceniu.

La expansiunea acestui fenomen au contribuit cinci factori relevanți:

1. Deschiderea granițelor și circulația liberă a ideilor și a influențelor;
2. Schimbul de experiență între creatorii români și creatorii din străinătate;
3. Diversificarea repertorială a teatrelor de stat;
4. Organizarea unor proiecte, programe și concursuri dedicate dezvoltării și promovării dramaturgiei românești contemporane;
5. Dezvoltarea mediului independent și generarea unor contexte de lucru pentru dramaturgia prezentului.

În privința conținutului pieselor din dramaturgia contemporană, temele generale care înglobează subteme și motive adiacente pe care le-am identificat sunt: libertatea socială, libertatea de expresie, revizitarea trecutului, consecințele opresiunii comuniste, asumarea

sexualității, emigrarea, violența verbală și sexuală, relațiile interpersonale, online versus offline.

În urma statisticii realizate în Anexa 2, privind repertoriile de dramaturgie românească contemporană ale principalelor instituții de spectacol de stat din țară și amplasarea lor geografică, concluzionez faptul că Centrul și Vestul țării, prin zona Transilvaniei și a Banatului, s-au dovedit cele mai prolifiche de-a lungul celor 30 de ani analizați. Aceștia li se adaugă spațiul bucureștean, prin activitatea Teatrului Național *I.L. Caragiale* și, parțial, zona Moldovei, prin activitatea Teatrului Tineretului Piatra Neamț.

În constituirea unui top al instituțiilor de spectacol finanțate de stat, care au generat cele mai multe producții după texte din noua dramaturgie, dar și programe adiacente de susținere a vocilor dramatice, acestea ar fi:

1. Teatrul Național Târgu Mureș – Compania *Liviu Rebreanu*;
2. Teatrul Național *Lucian Blaga* Cluj-Napoca;
3. Teatrul Național *I.L. Caragiale* București;
4. Teatrul Național *Mihai Eminescu* Timișoara;
5. Teatrul Tineretului Piatra Neamț.

Din punctul de vedere al numărului total de producții lansate în perioada 1990-2020, la nivel local, indicatorii sunt următorii: Moldova (64), Muntenia (48), Transilvania (84), Banat-Crișana (47), Oltenia (18) și Dobrogea (6). Desigur, în realizarea acestei analize am inclus doar o selecție de teatre. În funcție de dispunerea lor la nivel național, în anumite zone am regăsit mai multe instituții de stat de spectacol, iar în altele avem doar un singur teatru, cum este cazul Olteniei și Dobrogei. Cu toate acestea, nu doar prin producțiile lansate, ci și prin demersurile complementare dezvoltate, unele dintre instituții au ieșit în evidență și pot fi considerate pepiniere pentru dramaturgii români contemporani.

În privința tematicilor abordate prin piesele montate și a preferințelor dramaturgilor, pe întreg teritoriul țării circulă aproape aceleași texte. Încep să se regăsească numele acelorași autori dramatici în mai multe zone geografice, ceea ce denotă o preocupare comună a românilor, indiferent de spațiul în care locuiesc sau creează.

Urmărind ierarhizarea celor mai montați dramaturgi ai ultimilor 30 de ani, pe baza panoramării stagiunilor de la teatrele de stat analizate în Anexa 1, topul ar arăta astfel:

- cel mai montat dramaturg este Alina Nelega, având 12 spectacole care se joacă la nivelul întregii țări;
- Mihaela Michailov cu 8 spectacole;

- Elise Wilk cu 7 spectacole;
- Mihai Ignat și Mimi Brănescu cu 6 spectacole;
- Gianina Cărbunariu, Bogdan Georgescu, Saviana Stănescu, Lia Bugnar cu 5 spectacole;
- Peca Ștefan cu 4 spectacole;
- Alexandra Badea, Horia Gârbea și Petre Barbu cu 3 spectacole;
- Carmen Lidia Vidu cu 2 spectacole.

Un aspect interesant în analiza noilor dramaturgi din cei 30 de ani de la Revoluția din 1989 este faptul că identificăm un număr aproape egal de femei și de bărbați care scriu literatură dramatică. Prin raportare doar la datele utilizate, observăm că vocile feminine sunt cele mai prezente în repertoriile teatrelor din România.

Capitolul II: Dramaturgia revoltei – tinerii furioși ai teatrului românesc

Cel de-al doilea capitol se concentrează asupra unei dramaturgii a revoltei, o direcție fundamentală pentru procesul evolutiv al dramaturgiei românești contemporane. Manifestată la începutul anilor 2000, această direcție a izbucnit din mediul academic, dintre zidurile facultății de teatru bucureștene.

În contextul apariției și în spațiul românesc a unor noi metode de a face teatru, câțiva tineri regizori – Gianina Cărbunariu, Andreea Vălean, Radu Apostol, Alexandru Berceanu și Ana Mărgineanu – își reunesc forțele și alcătuiesc grupul dramAcum, care va fi urmat, mai târziu, de Tanga Project și Ofensiva Generozității. Îi voi numi pe acești creatori *tinerii furioși ai teatrului românesc* pentru că sunt cei care revoluționează mediul teatral prin utilizarea unor metode de lucru preluate din străinătate și aplicate cu profesionalism și responsabilitate la noi, dar și pentru curajul lor de a expune probleme cu adevărat grave. Metodele de lucru pe care ei le folosesc sunt docu-drama, teatrul verbatim și teatrul devised, care au generat spectacole devenite repere pentru istoria recentă.

Așa cum sunt declarate de fondatorii dramAcum, principiile care au stat la bază demersului lor artistic au fost:

- Aducerea autorului în echipa artistică;
- Lucrul dramaturgului cu regizorul și actorii;
- Raportarea la realitate;
- Inițiativa independentă în crearea și dezvoltarea unor proiecte.

Toate ideile promovate de grupul dramAcum se fundamentau pe experiența practică a fiecărui regizor în parte, completată de cunoștințele teoretice obținute în urma diferitelor stagii de învățare. Metoda lor a condus către reformarea echipei de creație, redefinirea rolurilor, revalorizarea textului dramatic, precum și includerea non-profesioniștilor în crearea spectacolului.

Grupul dramAcum s-a dezvoltat pe două direcții principale:

1. organizarea unui concurs de dramaturgie românească – dramAcum -, având ca public țintă autorii cu vârsta de până în 26 de ani;
2. îmbogățirea repertoriului teatral cu texte contemporane traduse din limbi de circulație restrânsă, cum ar fi: islandeză, suedeză, macedoneană, bulgară, sârbă etc. Indiferent de tipul acțiunilor lor, toate purtau amprenta socială, prin conținutul și tematicile pieselor prezentate.

În perioada de activitate a grupului dramAcum numărul textelor s-a dublat, iar șase ani mai târziu, acesta își crease un renume și câștigase aprecierea celorlalți. Publicul acestor noi piese care urmau să fie imediat montate a fost unul preponderent tânăr, producțiile fiind găzduite de spații independente ca Teatrul LUNI de la Green Hours sau Teatrul ACT. Treptat, directorii instituțiilor de spectacol de stat au început să își exprime sprijinul față de noua generație de dramaturgi.

Grupului dramAcum se datorează cele mai consistente laboratoare de lucru dedicate autorilor dramatici, considerate astăzi momentele de repoziționare a dramaturgului ca pilon principal în procesul de creație. Prin consecvența edițiilor concursului de dramaturgie și asumarea unei direcții de dezvoltare a dramaturgiei românești contemporane, grupul dramAcum a pus bazele unui sistem complex de cercetare și practică teatrală, urmărind ca efectele sale să fie observate pe termen lung.

Un alt merit al dramAcum a fost descoperirea unor dramaturgi care au influențat parcursul teatrului românesc al ultimelor decade: Ștefan Peca, Nicoleta Esinencu, Vera Ion, Gabriel Pintilie, Bogdan Georgescu, Mara Manolescu. În prima decadă a anilor 2000, textele acestor autori erau montate în teatre din România, dar au reușit să ajungă și pe scenele din străinătate. Unele piese au beneficiat de prezența în antologii publicate la edituri din întreaga lume.

O astfel de direcție ca cea lansată de grupul dramAcum trebuia să continue pentru a-i fi confirmată necesitatea în teatrul românesc contemporan. Preluând ideologia și valorile inițiatorilor, a luat naștere un nou grup: Tanga Project. Iar cea de-a treia platformă care a

pornit din mediul academic, dedicată teatrului și artei comunitate, a fost Ofensiva Generozității. Activitatea acestor grupuri, dramAcum, Tanga Project și Ofensiva Generozității se bazează pe genul teatrului documentar (doc-fiction). Prin diferite metode de cercetare, acești artiști pornesc de la documentarea unor fapte petrecute în realitatea cotidiană, pe care le prezintă teatral dintr-o perspectivă multiplă.

În același capitol, am menționat și o nouă funcție regizorală apărută odată cu tehnicile abordate în cadrul echipelor de creație, regizorul-dramaturg, concept lansat și explicat de Gianina Cărbunariu, în Teza sa de Doctorat. În paralel cu activitatea practică, Gianina Cărbunariu a teoretizat procesul de lucru în cadrul grupului, oferind o perspectivă de ansamblu asupra reconfigurării echipei de creație și schimbarea rolului pe care l-a avut până atunci regizorul. Figura dominantă a secolului XX a fost cea a regizorului, căruia îi revine o responsabilitate foarte mare în cadrul echipei de creație. Contribuția regizorului nu se rezumă doar la aspectele teoretice și practice, ci și la preluarea funcției organizatorice și prezența constantă în timpul procesului de lucru, alături de toți colegii săi. Astfel, apare o modalitate particulară de a crea un spectacol, în care toate datele sunt diferite de abordarea clasică, în care regizorul preia un text scris în prealabil și îi atribuie o viziune scenică. *Autorul de spectacol* este cel care creează textul în același timp cu realizarea spectacolului propriu-zis și poate exista doar în cazul creațiilor colective. Cel mai important lucru pe care trebuie să îl aibă în comun atât regizorul, cât și actorii, și întreaga echipă, sunt preocupările artistice și zonele pe care le investighează. Chiar dacă stilul de lucru diferă, misiunea și obiectivele pe care și le asumă trebuie să vizeze aceeași comunitate spre care își îndreaptă atenția.

Regizorul-dramaturg preia elemente de actorie, regie, scenografie și dramaturgie pe care le îmbină și le utilizează în beneficiul său, pentru a obține viziunea de ansamblu a spectacolului. Raportându-se la spectacol prin prisma fiecărui membru al echipei de creație, rezultatul final va reflecta expresia grupului, nu doar pe cea a regizorului sau a dramaturgului.

În cazul creației colective, în care textul și spectacolul prind contur în același timp, principala tehnică aplicată este improvizația, într-o zonă de experiment cât mai largă. Scopul constă în construirea unei identități comune, reprezentative pentru întreaga echipă de creație. Cu toții participă la diferite exerciții care pornesc de la teme politice, sociale, estetice sau a unor fapte petrecute în realitate, pe care le explorează împreună.

Tipurile de teatru de creație colectivă în care este prezent regizorul-dramaturg sunt: teatrul *devised*, teatrul documentar și teatrul verbatim. Toate cele trei genuri teatrale sau

modalități de realizare a spectacolului de teatru au același punct de plecare: realitatea prezentului.

Tot în capitolul II, am inserat un subcapitol dedicat teatrului de investigație socială dezvoltat de Mihaela Michailov prin Centrul de Teatru Educațional Replika. Prin productivitatea centrului, se demonstrează necesitatea unor astfel de spații și contribuția acestuia la îmbogățirea ofertei culturale, prin producții extrem de valoroase, care au la bază piese scrise de Mihaela Michailov și puse în scenă de Radu Apostol.

Unul dintre cei mai activi și mai jucați dramaturgi contemporani, Mihaela Michailov este un nume important în peisajul teatral românesc autohton. Interesată de teatrul politic și puternic ancorat în realitatea socială a zilelor noastre, piesele sale sunt traduse în bulgară, franceză, germană, maghiară și spaniolă. Subiectele textelor sale urmăresc inegalitățile sociale, categoriile vulnerabile, abuzurile de putere, transformările agresive din post-socialism, ierarhiile opresive și diferite forme de discriminare.

Din anul 2012, Mihaela Michailov a pus bazele unei strânse colaborări cu regizorul Radu Apostol, alături de care a înființat Centrul de Teatru Educațional Replika. Din nevoia de a încuraja părinții să își aducă copiii la teatru, dar și pentru a oferi un spațiu de exprimare liberă pe înțelesul adolescenților, Mihaela Michailov a creat Centrul Replika. Ea este interesată de un teatru pentru copii și adolescenți care să trateze problemele actuale cu care aceștia se confruntă, care să pună sub semnul dezbaterii sistemul de educație românesc, valorile promovate în școli și să-i încurajeze să aibă propriile opinii și să ia propriile decizii, fără a fi influențați de ceilalți.

Centrul Replika s-a născut dintr-un efort comun și are la bază relația de prietenie a unui grup de artiști alcătuit din: Mihaela Michailov, Radu Apostol, Mihaela Rădescu și Viorel Cojanu. Misiunea acestui spațiu independent este de a fi producător al unor spectacole și proiecte culturale care vizează categorii sociale vulnerabile, oferind accesul gratuit tuturor. În cadrul Centrului Replika, au fost realizate zeci de producții, care au călătorit în turneu prin întreaga țară, au fost organizate intervenții culturale și educaționale, ateliere educaționale în școli și licee, lecturi performative și rezidențe pentru artiști. Câteva dintre spectacolele realizate în cadrul Centrului Replika, care au adus plus valoarea peisajului spectacologic românesc, au fost *Familia Offline* și *Amintiri din epoca de școală*. Susțin spectacolele de la Centru inclusiv în școli și licee, asumându-și misiunea de a duce cât mai aproape de tineri fenomenul teatral. Pe lângă spectacolele pe care Mihaela Michailov le creează împreună cu

Radu Apostol la Centrul Replika, ei organizează un program de spectacole lectură, dezvoltat în parteneriat cu alți artiști.

Prin toate demersurile dezvoltate la Centrul Replika, se menține o legătură directă și activă cu lumea copiilor, a părinților și a profesorilor, garantând tuturor categoriilor de public accesul gratuit la cultură. Fondatorii Centrului și-au dorit ca spectatorii lor să nu fie constrânși de componenta financiară, chiar dacă nu dispun de resursele necesare pentru a vedea un spectacol, acest lucru să nu reprezinte un impediment. Centrul Replika a devenit o platformă dedicată minorităților și segmentelor marginalizate, prin care aceștia se pot exprima liber și creativ, prin proiecte de artă participativă și creație pedagogică.

Ultimul subcapitol analizează cele mai cunoscute scrieri ale Alinei Nelega, personalitatea cea mai reprezentativă pentru dramaturgia românească contemporană a ultimilor 30 de ani.

Un artist multilateral dezvoltat, cu aptitudini teoretice și practice, Alina Nelega se impune ca mentor și ghid în dezvoltarea dramaturgiei românești contemporane. Textele sale au stat la baza nenumăratelor producții care au primit recunoașterea criticilor de specialitate, fiind invitate în festivaluri prestigioase de profil.

Întreaga activitate profesională a Alinei Nelega este strâns legată de Târgu Mureș, acolo unde s-a născut. Prin prezența ei acolo, Alina Nelega a transformat orașul din inima Transilvaniei într-un pol al dramaturgiei românești, creând numeroase contexte de încurajare a fenomenului și de întâlnire pentru creatori. Inițiatoare a festivalului și concursului DramaFest la mijlocul anilor 2000, ea a dus mai departe misiunea de a promova noua dramaturgie atât în cadrul Teatrului Național Târgu Mureș – Compania *Liviu Rebreanu*, cât și în mediul universitar, de la catedra de scriere dramatică a Universității de Artă din Târgu Mureș. Alina Nelega conduce programul *Fabulamundi. Playwriting Europe*, prin care a reușit să conecteze autorii dramatici români cu alți creatori europeni în cadrul unei rețele profesioniștii care dezvoltă workshop-uri și proiecte speciale.

Orașul Târgu-Mureș a devenit un pol dramaturgic important prin intermediul proiectului *Fabulamundi*, demarat în toamna anului 2012, sub forma unei colaborări între Teatrul Național Târgu-Mureș, PAV din Italia, Off Limits din Spania și Theater de la Manufacture din Franța.

Piesele Alinei Nelega investighează actualitatea României prin revizitarea trecutului, prin înțelegerea traumelor care au condus la realitatea pe care o trăim astăzi, cu umbre ale unor ideologii cu care nu ne identificăm, dar de care ne lovim deseori. Ea este autoarea uneia

dintre cele mai apreciate și mai jucate piese despre revizitarea perioadei comunismului, *Amalia respiră adânc*. Textul a fost scris în anul 2005 și există cel puțin șase montări ale acestui one-woman-show, în interpretarea actrițelor Monica Ristea, Cristina Casian, Raina von Waldenburg, Codrina Pricopoaia, Louise Brandsdoerfer, Anca Hanu. Spusă sub forma unei povești, *Amalia respiră adânc* recrează micro-universuri din perioada comunismului, în toată absurditatea sa. Piesa nu dă verdicte și nu face acuzații, ci evocă trecutul.

Scriitura dramatică a Alinei Nelega se impune ca reper în procesul evolutiv al dramaturgiei românești contemporane, iar prin toate inițiativele propuse în decursul acestor 30 de ani, ea devine un *trendsetter*, aducând în prim plan noile voci și valorificând textele care investighează prezentul prin istoria recentă. Valoarea intrinsecă a dramaturgiei sale constă în structuralitatea monodramelor, lirismul replicilor și profilul psihologic extrem de bine conturat al personajelor. Atât textele, cât și spectacolele se compun din experiența personală, dar vorbesc despre un adevăr general valabil pentru toți românii, despre experiențe traumatizante pe care nu reușesc să le înțeleagă sau de ale căror efecte nu sunt conștienți. Piesele camuflează într-un sarcasm duios decade întregi de abuzuri asupra drepturilor fundamentale ale omului, absurdități și dureri nemărturisite.

Capitolul III: Contexte de dezvoltare a dramaturgiei românești – programe, concursuri, festivaluri

Al treilea capitol al lucrării include o selecție a principalelor demersuri culturale care au contribuit substanțial la dezvoltarea dramaturgiei românești contemporane. Am enumerat câteva concursuri de creație: Concursul *Cea mai bună piesă românească a anului* organizat de UNITER, Comedia Românească în concurs la Teatrul de Comedie, Concursul Național de Dramaturgie *Valentin Nicolau* și *New Drama* – concurs de dramaturgie pentru adolescenți la Teatrul Excelsior.

În paralel cu aceste concursuri, am abordat fenomenul festivalier. Festivalurile de teatru alcătuiesc o componentă fundamentală în peisajul teatral contemporan, acestea contribuind, din cele mai vechi timpuri, la crearea unei memorii a teatrului românesc. În acest sens, trebuie recunoscut rolul lor fundamental inclusiv în promovarea dramaturgiei românești contemporane. Astfel de evenimente au prilejuit până acum organizarea unor concursuri de scriere dramatică, ale căror piese finaliste au fost reprezentate în cadrul edițiilor de festival.

Scopul festivalurilor constă în prezentarea concentrată a celor mai bune producții sau produse artistice dintr-o anumită perioadă de timp. Astfel, un segment extrem de divers de

public, alcătuit atât din profesioniști ai domeniului cultural, cât și din simpli spectatori, are acces la un număr mare de spectacole de teatru. Cu acest prilej, festivalurile dedicate noii dramaturgii au oportunitatea de a crea vâltoare în jurul acestei tematici și de a provoca opinii, discuții și dezbateri despre noile piese și tendințe din dramaturgia românească. Fiind un fenomen de masă, festivalurile au capacitatea de a schimba mentalitatea publicului și chiar nivelul de educație, motivând spectatorii să opteze pentru produse culturale calitative.

Cele mai relevante și mai longevive festivaluri dedicate dramaturgiei românești sunt DramaFest și Festivalul Dramaturgiei Românești FEST-FDR Timișoara.

Un eveniment important în susținerea dezvoltării noii dramaturgii îl constituie înființarea în 1997 a Fundației DramaFest de scriitoarea Alina Nelega. Fundația a fost constituită ca spațiu de căutare și experiment, fundația a avut un rol important în crearea unui climat favorabil dezvoltării autorilor dramatici și exploatarea realității imediate de după anul 1989.

În cadrul DramaFest, au fost organizate concursuri de dramaturgie, concretizate prin cele două ediții ale *Festivalului Internațional de Dramaturgie Nouă – DramaFest*, din perioada 1998-1999 și prin *Colocviul asupra noii dramaturgii românești*. Textele realizate în acest context au fost publicate într-un volum bilingv de antologie de dramaturgie nouă românească, dezvoltat în colaborare cu RoyalCourt Theatre. De asemenea, au fost oferite rezidențiate și burse de studiu în străinătate. Festivalul a fost găzduit de Teatrul Municipal *Ariel* din Târgu Mureș, în cadrul programului *underground Ariel*, prin care dorea să sprijine teatrul experimental. Alina Nelega împreună cu Gavril Cadariu, directorul teatrului la vremea respectivă, au deschis porțile acestui eveniment determinant pentru dramaturgia românească contemporană și au oferit ca spațiu de joc pivnița teatrului.

De la înființarea sa în anul 1945, Teatrul Național *Mihai Eminescu* din Timișoara s-a bucurat de o activitate prodigioasă. Conform revistei online CIMEC, cea mai fertilă perioadă din istoria acestui teatru a avut loc între anii 1956 și 1970, atunci când oferta culturală propunea spectatorilor creații naționale, clasice și contemporane deopotrivă. Aceste direcții făceau parte din eforturile conducerii instituției de a deveni un teatru de repertoriu. O reușită a acestei strategii a fost crearea în 1980 uneia dintre cele mai longevive și importante manifestări teatrale: Festivalul Dramaturgiei Românești. Cu o tradiție de peste patru decenii, această manifestare a devenit un reper al teatrului românesc în dialog cu teatrul lumii, împreună cu Festivalul Național de Teatru, Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu, Festivalul Shakespeare de la Craiova. Prin selecția fiecărei ediții, FEST-FDR urmărește

racordarea fenomenului teatral românesc la mișcarea europeană, ca parte integrantă, în spiritul principiului *unitate în diversitate*.

În încheierea capitolului, se regăsesc menționate două programe extrem de importante în evoluția dramaturgiei contemporane: Programul Fabulamundi. Playwriting Europe de la Târgu Mureș și REACTOR de creație și experiment de la Cluj-Napoca.

Lansat în anul 2017, Fabulamundi. Playwriting Europe este un program multianual de colaborare între teatre, festivaluri și organizații culturale din nouă țări ale Uniunii Europene: Italia, Franța, Germania, Spania, România, Austria, Belgia, Polonia și Republica Cehă. Acestea li se adaugă și instituțiile din Marea Britanie, care a părăsit recent Uniunea. Obiectivul acestei rețele urmărește încurajarea și promovarea dramaturgiei contemporane și crearea unui circuit internațional pentru aceste texte recente. În spațiul românesc, parteneri ai acestui program sunt Universitatea de Arte din Târgu-Mureș și Teatrul Odeon din București.

În anul 2014, la Cluj-Napoca, a luat naștere spațiul independent REACTOR de creație și experiment. De atunci, într-un mod activ și constant, REACTOR și-a extins progresiv obiectivele și inițiativele, concentrându-se în mare parte pe susținerea tinerilor artiști prin proiectul *Fresh Start*, care oferă rezidențe de creație, și promovarea dramaturgiei contemporane prin *Drama 5*, un program de rezidențe pentru scrierea dramatică. De asemenea, organizația își îndreaptă atenția către dezvoltarea publicului, încurajarea cercetării artistice și dezbaterăa unor teme de actualitate. *MiniReactor* reprezintă o platformă esențială a spațiului, furnizând un program diversificat de spectacole, ateliere și alte activități destinate copiilor.

Capitolul IV: Dramaturgi reprezentativi – Portret. Text. Spectacol.

Pe parcursul ultimilor 30 de ani, s-au adăugat în portofoliul dramaturgiei românești contemporane foarte multe voci valoroase. Unii dintre creatori au scris constant și cantitativ, iar alții selectiv, în anumite contexte sau în urma unor cereri speciale.

Tendința evidentă în dramaturgie a fost crearea de noi texte împreună cu întreaga echipă artistică. În funcție de genul teatral abordat, unii autori și-au scris piesele pornind de la un material documentar foarte solid, de la interviuri și mărturii ale oamenilor reali care au trecut prin anumite experiențe. O altă categorie de autori este cea a dramaturgilor de spectacol, care dau contur și formă textului pe măsură ce repetițiile la spectacol evoluează. Iar

ultima rămâne cea a scriitorilor care creează în singurătate, fără intervenție asupra pieselor lor.

Schimbările cele mai vizibile care s-au produs în dramaturgia post-decembristă sunt de factură structurală și asupra limbajului. Textele nu mai au o structură fixă, ci ele pot fi colaje de secvențe, monologuri sau scenarii pentru *performance-uri*. Limbajul capătă o duritate care reproduce dialogurile pe care le auzi pe stradă sau între prieteni. Iar aceste transformări reflectă, de fapt, o stare de spirit tensionată, o căutare permanentă și o nevoie de a explica ceea ce s-a întâmplat și ceea ce trăim în prezent.

La nivelul conținutului, majoritatea textelor pornesc de la întâmplări reale de ordin social sau investighează relațiile inter-umane, așa cum arată ele, la mai bine de 30 de ani de la căderea comunismului. Pentru efectele de astăzi, cauzele trebuie identificate în trecut, iar teatrul autohton asta își propune să urmărească.

În urma cercetării dezvoltate, am identificat două voci care au avut un rol determinant în configurarea dramaturgiei românești contemporane: Alina Nelega și Gianina Cărbunariu. Ele s-au remarcat prin activitatea desfășurată, atât în calitate de autoare dramatice, cât și de inițiatore ale unor proiecte concentrate asupra dezvoltării dramaturgiei românești.

În completarea portofoliului de dramaturgi români contemporani care și-au adus contribuția la dezvoltarea dramaturgiei din ultimii 30 de ani, am selectat alte 13 voci reprezentative: Mihaela Michailov, Bogdan Georgescu, Andreea Vălean, Peca Ștefan, Lia Bugnar, Radu Iacoban, Ștefan Caraman, Catinca Drăgănescu, Vlad Zografu, Mimi Brănescu, Adrian Lustig, Alexandra Ares, Saviana Stănescu. Am creionat un profil succint pentru fiecare dintre acești dramaturgi, marcând piesele care le-au adus notorietatea și care i-au încadrat în rândul celor mai apreciați dramaturgi români.

Concluzii

Fenomenul dramaturgiei românești contemporane se află într-o continuă dezvoltare și îmbracă forme noi, în funcție de evenimentele sociale și politice prin care trece societatea noastră. A reprezentat o provocare analizarea unui proces în plină desfășurare și a implicat o oarecare detașare. Luând în considerare aceste aspecte, am decis să mă concentrez asupra unei perioade delimitate de timp, cea a anilor 1990-2020, pentru a putea obține un unghi de abordare obiectiv și pentru a urmări câteva repere în aprofundarea teatrului românesc autohton.

Etapele de lucru pe care le-am urmărit în realizarea lucrării de față au presupus, mai întâi, o indexare a principalilor autori dramatici care au scris și au fost montați în acest interval de timp, precum și a puținelor inițiative de susținere a dramaturgiei românești contemporane.

A urmat etapa de analiză a celor două sectoare culturale: de stat și independent. Am analizat repertoriile celor mai mari instituții de spectacol de stat de la nivelul întregii țări pentru a identifica opțiunile teatrelor și ale regizorilor pentru autorii dramatici contemporani. Concluziile pe care le-am obținut în urma acestei analize au scos în evidență faptul că Alina Nelega este cel mai montat dramaturg contemporan, având 12 spectacole după piesele sale, care se joacă la nivel național, în perioada 1990-2020, doar în teatrele publice. Ea este urmată de Mihaela Michailov, cu opt spectacole, apoi de Elise Wilk, Mimi Brănescu, Gianina Cărbunariu și alți câțiva dramaturgi. Un aspect interesant, care mi-a atras atenția, este faptul că putem identifica un număr aproape egal de femei și de bărbați care scriu literatură dramatică. Prin raportare la datele preluate, vocile feminine sunt cele mai prezente în repertoriile teatrelor de stat.

M-a interesat și nivelul de răspândire al noii dramaturgii pe teritoriul țării, despre care am observat că Centrul și Vestul, prin zonele Transilvaniei și Banatului, s-au dovedit cele mai prolifiche de-a lungul celor 30 de ani analizați. Aceștia li se adaugă și spațiul bucureștean, prin activitatea Teatrului Național *I.L. Caragiale* și, parțial, zona Moldovei, prin activitatea Teatrului Tineretului Piatra Neamț. În realizarea acestei ierarhizări, am avut în vedere și existența altor inițiative complementare producțiilor de dramaturgie contemporană montate pe scenele teatrelor. Fac referire aici la orașul Târgu Mureș, care s-a dovedit un spațiu extrem de benefic și de dinamic pentru noile voci auctoriale, prin înființarea masterului de scriere dramatică și dezvoltarea programului *Fabulamundi. Playwriting Europe*, ambele fiind coordonate de Alina Nelega – și ea fiind originară din acest loc. Dar și datorită unor inițiative mai vechi, precum concursul și festivalul DramaFest, lansat tot de Alina Nelega, crearea Teatrului de Risc în anul 2012, în cadrul Teatrului Național Târgu Mureș. Urcăm ceva mai sus pe hartă și facem oprire la Timișoara, un alt loc propice dezvoltării dramaturgiei românești contemporane. Teatrul Național *Mihai Eminescu* Timișoara este instituția care a oferit cele mai multe premiere după texte contemporane într-o singură decadă, între 2010 și 2020. Pe lângă producțiile teatrale, instituția a pus bazele Concursului Național de Dramaturgie și Festivalului Dramaturgiei Românești FEST-FDR, care datează încă din anul 2005. Mai mult,

recent Teatrul timișorean a creat o bibliotecă virtuală de dramaturgie românească, denumită *CLOUD*, care poate fi accesată de publicul larg.

În privința sectorului independent, am identificat trei entități care au găzduit cele mai multe premiere după piese românești contemporane: Teatrul LUNI de la Green Hours, Godot Cafe-Teatru și Teatrul Act. Conform declarațiilor multora dintre artiști, spațiul independent și-a deschis larg ușile către zona de experiment și către noile încercări dramaturgice. În aceste spații și-au putut monta textele și au devenit cunoscuți dramaturgi precum Bogdan Georgescu, Peca Ștefan, Lia Bugnar, Radu Iacoban. Aceștia li se adaugă Centrul de Teatru Educațional Replika din București, a cărui activitate, coordonată de Mihaela Michailov, vizează promovarea problemelor copiilor și adolescenților prin mijloace teatrale, și REACTOR de creație și experiment din Cluj-Napoca, poate cel mai experimental și mai nonconformist loc din România în care se face teatru. În afara acestui epicentru independent, grupurile activiste dramAcum, Tanga Project și Ofensiva Generozității au desfășurat proiecte teatrale în tot felul de spații alternative, *underground*, *outdoor*, în mijlocul comunităților în cadrul cărora efectuau procesele de cercetare. Prin demersurile acestor artiști, avându-i în minte pe Gianina Cărbunariu, Bogdan Georgescu, Andreea Vălea, Radu Apostol, Alexandru Berceanu, Ana Mărgineanu, Vera Ion, David Schwartz, Ioana Păun și Miruna Dinu, teatrul a ieșit din carapacea convenției și a plecat din sălile clasice, îmbrăcând o formă nomadă și călătorind dintr-o comunitate în alta, în spații părăsite sau aflate într-o stare avansată de degradare.

Ultima etapă de lucru a presupus reducerea listei de autori dramatici reprezentativi la zece nume marcante pentru dramaturgia contemporană și marcarea principalelor texte prin care și-au câștigat notorietatea și aprecierea presei de specialitate, dar și a spectatorilor obișnuiți. I-am evidențiat pe Gianina Cărbunariu, Alina Nelega, Mihaela Michailov, Mimi Brănescu, Peca Ștefan, Bogdan Georgescu, Lia Bugnar, Radu Iacoban, Andreea Vălean și Catinca Drăgănescu, considerând că sunt dramaturgii cu vocile cele mai puternice și mai răspândite. Cei zece creatori au reușit ca în decursul timpului să se facă remarcăți prin autenticitatea și originalitatea pieselor scrise, dar și prin teoretizarea conceptelor în care cred și pe care le promovează, prin intermediul diferitelor interviuri oferite. Ei se regăsesc în Teza de față pentru că îi consider cei mai asumați dramaturgi și cei mai curajoși în explorarea unor tematici cu profunzime și relevanță pentru fiecare dintre noi, chiar dacă modalitatea care a stat la baza creației a fost una extrem de dureroasă și de solicitantă.

În procesul de documentare pentru realizarea acestei lucrări, am utilizat câteva borne temporale, examinând fiecare decadă a celor 30 de ani. Astfel, am identificat o stare de somnolență a creatorilor în decada 1990-2000, câteva încercări experimentale de a sparge tiparele folosite până atunci și doar câteva spectacole de revoltă. Decada 2000-2010 a prezentat un puternic caracter inovator, prin activitățile grupurilor activiste, *dramAcum*, *Tanga Project* și *Ofensiva Generozității*, dar și prin apariția primelor forme de concursuri și festivaluri dedicate noii dramaturgii. Tot acum, între 2004 și 2006, au debutat majoritatea dramaturgilor din noul val. Perioada 2010-2020 a fost cea mai prolifică, din perspectiva numărului de autori și al textelor scrise în acest interval de timp. Teatrele adaugă în repertorii din ce în ce mai multe premiere după texte ale autorilor contemporani, se înmulțește numărul înscrierilor la concursurile de dramaturgie și apar tot mai mulți artiști care sunt atrași de scrierea dramatică și vor să participe la ateliere.

Printre modificările fundamentale care s-au produs la nivel dramaturgic în perioada de timp evaluată, subliniez transformarea limbajului dintr-unul poetic, metaforic, într-unul dur, frust, fără rețineri, care proiectează în comunicarea inter-umană starea de spirit plină de tensiune a unei societăți suferinde, marcate de evenimentele petrecute la finalul secolului XX.

O altă caracteristică a noii dramaturgii constă în câștigarea unui loc în echipa de creație a unui spectacol pentru autor. Această tendință se manifestă printr-o predilecție pentru creația colectivă, care presupune scrierea scenariului în același timp cu procesul de alcătuire al spectacolului. Suportul scris devine, astfel, rezultatul colaborării dintre autor, regizor și actori, care se modifică și se îmbunătățește printr-o muncă susținută în timpul repetițiilor. Fie că vorbim despre autorul implicat în etapa de realizare a documentării și a realizării interviurilor cu oameni reali, cum este în cazul teatrului *verbatim* și al docu-dramei, fie că vorbim despre dramaturgul de spectacol, care creează textul pornind de la o tematică, de la un exercițiu de improvizație sau de la propunerile colegilor din echipă, cum este în cazul teatrului *devised*, prezența autorului este impusă în tot procesul de realizare al spectacolului.

Mesajul unanim al dramaturgilor care au scris în perioada anilor 1990-2020, indiferent de forma de teatru pe care au ales să o facă, a fost îndemnul de a ne întoarce spre trecut pentru a-l înțelege cu adevărat pentru ca, mai apoi, să înțelegem *prezentul* și să ni-l explicăm mai bine. Noile texte explorează subiecte precum tranziția de la comunism la democrație, conștiința colectivă, statutul minorităților, acceptarea sexualității, emigrarea, păstrarea memoriei celor care au trăit în lagărele de concentrare, blocajele emoționale, distanțarea dintre generații, prejudecăți și discriminare, relațiile inter-umane. Privită la nivel

macro, noua dramaturgie readuce pe scenă și în paginile cărții o lume cu o istorie care se reconfigurează, descoperindu-și drepturile și identitatea.

De asemenea, prin formulele abordate de autorii dramatici români, se realizează și o *racordare* la spiritul european universal. În acest demers, creația lor se sincronizează cu celelalte culturi, împărtășind experiențe similare și făcând pași în conturarea unei rețele internaționale. Teatrul românesc, prin noua dramaturgie, reușește să reintre în *dialog* cu teatrul altor spații și să participe la un fenomen de vindecare colectivă.

BIBLIOGRAFIE:

VOLUME:

- Alexandru, Radu F.**, *Labirint*, Editura UNITEXT, București, 2011
- Andronescu, Monica; Gavrilă, Cristiana**, *Academia Itinerantă „Andrei Șerban” – Cartea Atelierelor*, Editura Nemira, 2013
- Appia, Adolphe**, *Opera de artă vie*, Editura UNITEXT, București, 2000
- Artaud, Antonin**, *Teatrul și dublul său*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca
- Avrămuț, Diana-Florina**, *Teatru. Nadia*, Editura UNITEXT, București, 2016
- Banu, George**, *Reformele teatrului în secolul reînnoirii*, Editura Nemira, 2011
- Banu, George**, *Scena modernă: Mitologii și miniaturi*, Editura Nemira, 2014
- Banu, George**, *Un sfert de secol teatral*, Editura Paralela 45, 2003
- Barbu, Petre**, *Masa puterilor noastre*, Editura UNITEXT, București, 2017
- Barbu, Petre**, *Tatăl nostru care ești în supermarket*, Editura LiterNet, 2006
- Baudrillard, Jean**, *Societatea de consum – mituri și structuri*, Editura comunicare.ro, 2005
- Benoiste, Luc**, *Semne, simboluri și mituri*, Editura Humanitas, București, 1995
- Berlogea, Ileana**, *Teatrul românesc în secolul XX*, Editura Fundației Culturale Române, 2000
- Boal, Augusto**, *Teatrul oprimaților și alte poetici politice*, Editura Nemira, 2017
- Boia, Lucian**, *Două secole de mitologie națională*, Editura Humanitas, 2007
- Boia, Lucian**, *De ce este România altfel?*, Editura Humanitas, 2012
- Boia, Lucian**, *Sfârșitul Occidentului? Spre lumea de mâine*, Editura Humanitas, 2013
- Boia, Lucian**, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000
- Borș, Oana**, *Balcani: victimă? călău?*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, 2017
- Brecht, Bertolt**, *Scieri despre teatru*, Editura Univers, București, 1977
- Brook, Peter**, *Spațiul gol*, Editura Nemira, 2014
- Bruckner, Pascal**, *Noua dezordine amoroasă*, Editura Trei, București, 2005
- Brune, François**, *Fericirea ca obligație*, Editura Trei, București, 2003
- Bugnar, Lia**, *Femeia din manuscris*, Editura LiterNet, 2005
- Bugnar, Lia**, *Omul de zăpadă*, Editura LiterNet, 2003
- Cajal, Oana-Maria**, *Ultimul pact*, Editura UNITEXT, București, 2012
- Caraman, Ștefan**, *Morți și vii*, Editura LiterNet, 2002
- Caraman, Ștefan**, *Santiago El Campeon*, Editura LiterNet, 2003
- Cassirer, Ernst**, *Eseu despre om*, Editura Humanitas, București, 1994

Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, Editura Polirom, 2005

Cărbunariu, Gianina, *Regizorul-dramaturg*, UNATC, 2011 (Teză de Doctorat)

Cărbunariu, Gianina, *Stop the tempo*, Editura LiterNet, 2004

Cărbunariu, Gianina, *Poimâne Alaltăieri*, Editura LiterNet, 2010

Cărbunariu, Gianina, *Tigrul*, Editura LiterNet, 2017

Cesereanu, Ruxandra, *Imaginarul violent al românilor*, Editura Humanitas, 2003

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri* (3 vol.) Editura Artemis, 1995

Ciobotari, Călin, *Regizorul și textul. Practici de lectură*, Editura Artes, Iași, 2017

Cîntec, Oltița, *Regia românească, de la act de interpretare la practici colaborative*, Editura Timpul, 2016

Connor, Steven, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, Editura Meridiane, 1999

Craig, Gordon, *Despre arta teatrului*, Editura Fundației Camil Petrescu, București, 2012

Crișan, Sorin, *Teatru, viață și vis. Doctrină regizorală. Secolul XX*, Editura Eikon, 2004

Davidova, Marina, *Sfârșitul unei epoci teatrale*, Editura Nemira, București, 2005

Deleanu, Horia, *Elogiu regizorului*, Editura Meridiane, 1985

Deleanu, Horia, *Regizorul și teatrul*, Editura Meridiane, 1968

Djuvara, Neagu, *Civilizații și tipare istorice*, Editura Humanitas, 1999

Drăghicescu, Dumitru, *Din psihologia poporului român*, Editura VICOVIA, 2013

Drîmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Saeculum, București, 2000

Eco, Umberto, *Opera deschisă*, Editura pentru literatură universală, București, 1967

Eliade, Mircea, *Sacral și profanul*, Editura Humanitas, București, 1992

Elvin, B., *Dialogul neîntrerupt al teatrului în secolul XX*, vol. I și II, Editura Minerva, 1973

Epîngeac, Alina, *Manipularea prin teatru. Criză. Creație. Catharsis*, Editura Universitară, București, 2020

Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, 1994

Faucheux, Michel, *O istorie a răului*, Editura Lider, 2007

Ficeac, Bogdan, *Tehnici de manipulare*, Editura Nemira, București, 2004

Freud, Sigmund, *Scrieri despre literatură și artă*, Editura Univers, București, 1980

Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul Om*, Editura Paideia, București, 1999

Georgescu, Bogdan, *Teatrul comunitar și arta activă*, UNATC, 2013 (teză de doctorat)

Giurgeanu, Stela, *Timpul nebunilor*, Editura UNITEXT, București, 2015

Giurgeanu, Stela, *Matilda și groparii*, Editura UNITEXT, București, 2019

Grecea, Olivia, *Teatrul de vis* Editura Utopie, instrument și teatru politic (Teză de Doctorat), Cluj-Napoca, 2016

Grotowski, Jerzy, *Spre un teatru sărac*, Editura UNITEXT, București, 1998

Guenon, Rene, *Criza lumii moderne*, Editura Humanitas, 1993

Harari, Yuval Noah, *Homo Deus*, Editura Polirom, Iași, 2018

Harari, Yuval Noah, *21 de lecții pentru secolul XXI*, Editura Polirom, Iași, 2018

Huizinga, Johan, *Homo Ludens*, Editura Humanitas, București, 1998

Iancu, Cristina-Maria, *Condiția textului dramatic românesc după 1989*, Universitatea Babeș Bolyai Cluj-Napoca, 2019 (Teză de Doctorat)

Ignat, Mihai, *Prințesa care sforăia*, Editura UNITEXT, București, 2021

Ionescu, Irina, *Performance art. Convingeri artistice, implicații sociale, rădăcini istorice: experiența Occidentală și elementele românești*, UNATC, 2009 (teză de doctorat)

Jung, C.G., *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Editura Trei, București, 2000

Lehmann, Hans-Thies, *Teatrul postdramatic*, Editura UNITEXT, 2009

Liotard, Jean Francois, *Condiția postmodernă*, Editura Humanitas, București, 1993

Lorenz, Konrad, *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*, Editura Humanitas, 2001

Lucaci, Liviu, *Nostlagicii călători*, Editura UNITEXT, București, 2013

Lustig, Adrian, *Poker și alte două comedii*, Editura Compania, București, 2003

Macrinici, Radu, *Teatru – Jack Lunetistul*, Editura UNITEXT, București, 2010

Malîța, Liviu, *Viața teatrală în și după comunism*, Editura Fundația pentru Studii Europene, 2006

Mandea, Nicolae, *Teatralitatea, un concept contemporan*, Editura UNATC Press, 2007

Marian, Roxana, *Mede/Ea sau Despre fericirea conjugală*, Editura LiterNet, 2012

Michailov, Mihaela, *Corpul radical în spectacolul contemporan*, UNATC, 2013 (teză de doctorat)

Modreanu, Cristina – *A History of Romanian Theatre from Communism to Capitalism*, Routledge Publishing House, 2019

Moldovan, Alina, *Festivalul. Artă și știință* (Teză de Doctorat), UNATC

Morar, Vasile, *Estetica*, Editura Universității din București, București, 2008

Nagăț, Mirela, *Piesa românească după 1989*, Editura UNATC PRESS

Nelega, Alina, *Amalia respiră adânc*, Editura LiterNet, 2005

Nelega, Alina, *Decalogul după Hess*, Editura LiterNet, 2006

Nelega, Alina, *În trafic*, Editura UNITEXT, București, 2014

Nelega, Alina, *Recuperarea tragicului în textul nou de teatru*, Editura Universității de Artă Teatrală, Tg. Mureș, 2009

Nicolau, Irina; Popescu, Ioana; Rădulescu, Speranța, *Vom muri și vom fi liberi*, Editura Meridiane, 1990

Nistor, Ana Maria, *Teatrokrația*, Editura UNATC Press, 2008

Oltean, Daniel, *50 de secunde*, Editura UNITEXT, București, 2018

Ortega y Gasset, Jose, *Dezumanizarea artei*, Editura Humanitas, 2000

Ortega y Gasset, Jose, *Revolta maselor*, Editura Humanitas, 1994

Patlanjoglu, Ludmila, *Dosar dramAcum*, Rev. „Teatru”, Nr.9-10/2005

Papp, Doina, *Dan Micu, un destin spulberat*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, 2003

Pintilie, Lucian, *Bricabrac*, Editura Humanitas, 2003

Runcan, Miruna, *Teatralizarea și reteatralizarea teatrului în România*, Editura Liternet, 2011

Runcan, Mirunca; Buricea-Mlinarcic, C.C., *Cinci divane ad hoc*, Editura Liternet, 2007

Rusiecki, Cristina, *Radu Afrim: Țesuturile fragilității*, Editura Tracus Arte, 2014

Saiu, Octavian, *În căutarea spațiului pierdut*, Editura Nemira, 2008

Saiu, Octavian, *Teatrul la persoana I*, Editura Nemira, 2016

Saiu, Octavian, *Teatrul e vis*, Editura Paideia, 2013

Sartori, Giovanni, *Homo Videns: Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, Editura Humanitas, 2005

Shevtsova, Maria; Mitter, Shomit, *Cincizeci de regizori-cheie ai secolului 20*, Editura UNITEXT, 2010

Sontag, Susan, *Împotriva interpretării*, Editura Univers, 2000

Stanciu, Carmen, *Teatru-Dans. Un spectacol total*, Editura UNATC Press, București, 2006

Stanislavski, Konstantin, *Munca actorului cu sine însuși*, vol. I-II, Editura Nemira, București, 2021

Stănescu, Saviana, *Reconfigurarea clasicilor*, UNATC, 2009 (teză de doctorat)

Stănescu, Saviana, *Pentru o femeie barbară*, Editura Tracus Arte, București, 2023

Șerban, Andrei, *O biografie*, Editura Polirom, 2012

Ștefan, George, *Țara Zânelor*, Editura LiterNet, 2019

Teodorescu, Bogdan, *Cinci milenii de manipulare*, Editura Tritonic, București, 2008

Toffler, Alvin, *Al treilea val*, Editura Politică, 1983

Tomlinson, John, *Globalizare și cultură*, Editura Amarcord, 2002

Tonitza - Iordache, Michaela; Banu, George, *Arta teatrului*, Editura Nemira, 2004

Ubersfeld, Anne, *Termenii cheie ai analizei teatrului*, Institutul European, 1999

Vartic, Mariana, *Dramaturgia românească în interviuri*, Editura Minerva, 1995-1996

Vasilu, Dan, *Politici culturale – Secvențe majore*, Editura UNATC Press, București, 2004

Vălean, Andreea, *Eu când vreau să fluier, fluier*, Editura LiterNet, 2010

Vulcănescu, Mircea, *Tânăra generație*, Editura Compania, 2004

Wilk, Elise, *Pisica verde*, Editura LiterNet, 2012

Wilk, Elise, *Avioane de hârtie*, Editura LiterNet, 2016

Wilk, Elise, *Crocodil*, Editura LiterNet, 2018

Wilk, Elise, *Disparații*, Editura LiterNet, 2020

Zaharia, Antoaneta, *Jocul*, Editura LiterNet, 2005

Zamfirescu, Ion, *Istoria universală a teatrului*, Editura Aius, Craiova, 2003-2004

Zărnescu, Maria, *Muzici și muze. De la piesa de teatru la musical*, Editura Nemira & UNATC

Zografî, Vlad, *Viitorul e maculatură*, Editura Humanitas, București, 1999

ARTICOLE, STUDII ȘI PERIODICE:

Brănescu, Mimi, *Când scriu, interpretez ceea ce scriu*, un interviu de Marinela Țepuș, Teatrul Azi, Nr.3/4/5 din 2010

Dominte, Carmen, *DramAcum – The New Wave of Romanian Contemporary Dramaturgy*, în *Swedish Journal of Romanian Studies*, Vol. 2, No. 1, 2019

Georgescu, Alice, *Cum arată noua dramaturgie europeană?*, Teatrul Azi, Nr. 8-9 din 1996

Horghidan, Radu-Andrei, *Teatrul independent din România – analiză de ansamblu asupra fenomenului. Perioada 1990-2000. Eșec sau moștenire teatrală?*, Galați University Press, Galați, 2018

Horghidan, Radu-Andrei, *Teatrul dincolo de teatru. Autori, texte și forme de teatru angajat în România după 2000*, Galați University Press, Galați, 2018

Michailov, Mihaela, art. *Teatrul intervenției în cotidian*, Revista Aurora, 1.12.2008

Moldovan, Ioana, *Împreună în atelierul de dramaturgie*, Teatrul Azi, Nr. 9/10 din 2005

Nelega, Alina, *Fragmente din studiul în pregătire Generația second-hand: dramaturgia românească a anilor '90*

Pop, Elisabeta în „Teatrul Azi”, nr. 3-4-5/2003

Popescu, Theodor-Cristian, *Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică și noua dramaturgie*, Revista Scena, Nr. 17, 1999

Prelipceanu, Nicolae, *Cu fața spre public*, Teatrul Azi, Nr. 1-2 din 2009

Runcan, Miruna, *...iluzia că propriul nostru club ne e suficient*, Teatrul Azi, Nr. 10-11-12 din 2007

Scarlat, Ana, *Un festival de dramaturgie contemporană*, Teatrul Azi, Nr. 8/9 din 1997

Stancu, Natalia, *Povestea care inițiază și sacralitatea trăirii ei prin teatru*, Teatrul Azi, Nr. 7-10, 1998, p. 63-64

Șerban, Andrei, *Cine are nevoie de teatru*, România Liberă, 17 august 1990

Șipoș, Florin – *Jurnal Bihorean*, 1 februarie 1999

Țepuș, Marinela, *Bazarul de dramaturgie românească*, Teatrul Azi, Nr. 10-11-12 din 2002
Secolul XX – *Exilul* (10-11 / 1996)

Secolul XX – *Europele din Europa* (10-12 / 1998)

Secolul XX – *Guttenberg. Computer. Internet* (4-9 / 2000)

Secolul XXI – *Globalizare și identitate* (7-9 / 2001)

SURSE WEB:

Andronescu, Monica, *Anul 1996, anul pierdut și regăsit la Piatra Neamț*, Yorick.ro, 10 mai 2016 - <https://yorick.ro/anul-1996-anul-pierdut-si-regasit-la-piatra-neamt/>

Apostol, Radu, *Teatrul cred că întotdeauna a fost și va fi social*, interviu realizat de Delia Mitrache, Zile și Nopti, 24 octombrie 2020 - <https://zilesinopti.ro/2020/10/24/radu-apostol-teatrul-cred-ca-intotdeauna-a-fost-si-va-fi-social/>

Apostol, Radu, *Spectacolul Limite e o radiografie a neputințelor care sufocă școala*, interviu realizat de Simona Chițan, Ziarul Adevărul, 23.10.2019 (https://adevarul.ro/cultura/teatru/interviu-fnt-regizorul-radu-apostol-spectacolul-limite-e-radiografie-neputintelor-sufoca-scoala-1_5db02b62892c0bb0c6d6e043/index.html)

Ares, Alexandra, *TDR și fragilitatea dramaturgiei românești contemporane*, LiterNet, mai 2022 - <https://agenda.liternet.ro/articol/26264/Alexandra-Ares/TDR-si-fragilitatea-dramaturgiei-romanesti-contemporane.html>

Berceanu, Alexandru, *Oricând poate să izbucnească o epidemie de frică*, interviu realizat de Monica Andronescu, Yorick.ro, Nr. 338, 22 noiembrie 2016 - <https://yorick.ro/alexandru-berceanu-oricand-poate-sa-izbucneasca-o-epidemie-de-frica/>

Boltașu, Dorica, *TEATRU. Stop the tempo. Stope the tempo. Stop...*, publicat în Observator Cultural - <https://www.observatorcultural.ro/articol/teatru-stop-the-tempo-stop-the-tempo-stop-2/>

Brăilescu, Ioana, *Atunci am învățat să fim mai singuri – Anul dispărut. 1996*, LiterNet, iunie 2016 - <https://agenda.liternet.ro/articol/21061/Ioana-Brailescu/Atunci-am-Invatat-sa-fim-mai-singuri-Anul-disparut-1996.html>

Brezeanu, Mihai, *Curajul de a tăcea*, LiterNet, august 2021 - <https://agenda.liternet.ro/articol/25659/Mihai-Brezeanu/Curajul-de-a-tacea-MaMe-la-FEST-FDR-2021.html>

Bugnar, Lia, *Teatrul independent e locul unde eu am avut curaj să ridic capul, să exist*, interviu realizat de Monica Andronescu, Yorick.ro, 18 septembrie 2017 - <https://yorick.ro/lia-bugnar-teatrul-independent-e-locul-unde-eu-am-avut-curaj-sa-ridic-capul-sa-exist/>

Bugnar, Lia, *Copilăria mea a fost un război permanent*, un interviu de Monica Andronescu, Adevărul.ro, 15 august 2015 - <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/interviu-lia-bugnar-scriitoare-si-actrita-1644617.html>

Cărbunariu, Gianina, *Mă sperie polarizarea discursurilor*, un interviu de Maria Cernat, 2019, Baricada - <https://ro.baricada.org/carbunariu-teatru-munca-interviu/>

Cărbunariu, Gianina, *Cu rucsacul de prejudecăți în spate – 20/20*, un interviu de Andrea Tompa, LiterNet, preluat din Observator Cultural, decembrie 2009 - <https://agenda.liternet.ro/articol/10469/Andrea-Tompa-Gianina-Carbunariu/Cu-rucsacul-de-prejudecati-in-spate-2020.html>

Cărbunariu, Gianina, *Pe Bune #77. Cum faci teatru în pandemie și încerci să păstrezi legătura cu publicul vie*, DOR, 27 iulie 2020 - <https://www.dor.ro/pe-bune-77-gianina-carbunariu/>

Câmpean, Diana, *9 din 10 oameni ar trebui să vadă spectacolul 9 din 10*, Revista Bulevard, 19 iunie 2014 - <https://revistabulevard.ro/2014/06/9-din-10-oameni-ar-trebui-sa-vada-spectacolul-9-din-10/>

Cîntec, Oltița, *Școala investigată documentar – Amintiri din epoca de școală / Profu` de religie*, LiterNet, articol preluat din Suplimentul de Cultură, noiembrie 2014 - <https://agenda.liternet.ro/articol/21190/Oltita-Cintec/Scoala-investigata-documentar-Amintiri-din-epoca-de-scoala-Profu-de-religie.html>

Cîrciumaru, Raluca, *Nu există adevăr în general, în special nu în teatrul politic*, Revista Amfiteatru, 16 decembrie 2020 - <https://revista-amfiteatru.ro/2020/12/16/nu-exista-adevar-in-general-in-special-nu-in-teatrul-politic/>

Cerchia, Irina, *Curând aici va fi pustiu, vei avea o insulă doar a ta*, Revista Amfiteatru, 4 martie 2020 - <https://revista-amfiteatru.ro/2020/03/04/curand-aici-va-fi-pustiu-vei-avea-o-insula-doar-a-ta/>

Coman, Elena, *Mamele ne pun mereu capac!*, Revista Amfiteatru, 22 ianuarie 2020 - <https://revista-amfiteatru.ro/2020/01/22/mamele-ne-pun-mereu-capac/>

Coman, Elena, *Suntrack. Vibe-ul Brăilei reloaded*, Yorick.ro, 20 septembrie 2016 - <https://yorick.ro/suntrack-vibe-ul-brailei-reloaded/>

Corbeanu, Aura, *Anul cultural este afectat atât cât îl lăsăm noi să fie*, realizat de Amalia Pană, Revista Cultura.ro - <https://revistacultura.ro/anul-cultural-este-afectat-atat-cat-il-lasam-noi-sa-fie/>

Demény, Péter, *Ruşineea și remuşcărilor*, publicat în Observatorul Cultural - <https://www.observatorcultural.ro/articol/rusinea-si-remuscarile/>

Dinu, Alexandra, *Casa cu pisici sau cum mi-am întins rimelul în seara asta pe toată fața*, LiterNet, ianuarie 2017 - <https://agenda.liternet.ro/articol/21686/Alexandra-Dinu/Casa-cu-pisici-sau-cum-mi-am-intins-rimelul-in-seara-asta-pe-toata-fata.html>

Drăgănescu, Catinca, *Revolta se reflectă în discursul meu și pe scenă, și în afara ei*, interviu realizat de Ramona Iacobute, Suplimentul de Cultură, Numărul 630, 21 ianuarie 2019 - <https://suplimentuldecultura.ro/25948/catinca-draganescu-regizoare-revolta-se-reflecta-in-discursul-meu-si-pe-scena-si-in-afara-ei/>

Drăgănescu, Catinca, *Povestea unui spectacol – În umbra marelui plan*, LiterNet, august 2018 - <https://agenda.liternet.ro/articol/22925/Catinca-Draganescu/Povestea-unui-spectacol-In-umbra-marelui-plan-la-Undercloud-si-FNT-2018.html>

Epîngeac, Alina, *Open. Tinder, Grindr și OkCupid în loc de mângâiere, sărut și îmbățișări*, Yorick.ro, Nr. 342, 20 decembrie 2016 - <https://yorick.ro/open-tinder-grindr-si-okcupid-in-loc-de-mangaiere-sarut-si-imbatisari/>

Epîngeac, Alina, *Familia fără zahăr, dar cu multă iubire*, Yorick.ro, 3 octombrie 2018 - <https://yorick.ro/familia-fara-zahar-dar-cu-multa-iubire/>

Georgescu, Bogdan, *Granița-n raniță*, interviu realizat de Oana Cristea Grigorescu, Capital Cultural - <https://capitalcultural.ro/granita-n-ranita/>

Georgescu, Bogdan, *Îmi pare rău că lumea nu creditează mai mult cultura*, interviu realizat de Oana Ciucă Lázár, Capital Cultural - <https://capitalcultural.ro/bogdan-georgescu-imi-pare-rau-ca-lumea-nu-crediteaza-mai-mult-cultura/>

Giurgiu, Doina, Ofelia, Felii, Lia, LiterNet, octombrie 2010 - <https://agenda.liternet.ro/articol/12257/Doina-Giurgiu/Ofelia-Felii-Lia-Felii.html>

Iacoban, Radu, *Era artiștilor emeriți s-a dus*, interviu realizat de Dana Ionescu, Yorick.ro, 25 august 2015 - <https://yorick.ro/radu-iacoban-era-artistilor-emeriti-s-a-dus/>

Iacoban, Radu, *Trebuie încurajate două direcții: educația și empatia*, interviu realizat de Elena Coman, Yorick.ro, 13 noiembrie 2018 - <https://yorick.ro/radu-iacoban-trebuie-incurajate-doua-directii-educatia-si-empatia/>

Ionaș, Anda, *Felii de viață cu O(feli)a Popii*, LiterNet, noiembrie 2010 - <https://agenda.liternet.ro/articol/12539/Anda-Ionas/Felii-de-viata-cu-Ofelia-Popii.html>

Visul lui Cărtărescu, EVZ.ro, 14 iunie 2007 - <https://evz.ro/visul-lui-cartarescu-447144.html>

Lepadat, Beatrice, *Managementul succesului vs. poetica eșecului*, LiterNet, octombrie 2014 - <https://agenda.liternet.ro/articol/18907/Beatrice-Lepadat/Managementul-succesului-vs-poetica-esecului-9-din-10-la-Maratonul-Teatrului-Independent-2014.html>

Lucaciu, Ileana, *Reușită comedie... neagră despre... noi*, cronică publicată pe blogul personal, 30 octombrie 2017 - <https://ileanalucaciu.blogspot.com/2017/10/si-negru-si-alb-si-gri-teatrul.html>

Mandea, Nicolae, *dramAcum, o istorie*, Dilema Veche, 1.06.2006 - <https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/dramAcum-o-istorie>

Mărgineanu, Ana, *Tot ce-mi trebuie ca să trăiesc*, interviu realizat de Iulia Popovici, LiterNet, 28 ianuarie 2005 - <https://atelier.liternet.ro/articol/2111/Iulia-Popovici-Ana-Margineanu/Ana-Margineanu-Tot-ce-mi-trebuie-ca-sa-traiesc.html>

Michailov, Mihaela, *Scenariu după Medeea*, Observator Cultural, 05.6.2001 - <https://www.observatorcultural.ro/articol/scenariu-dupa-medeea/>

Michailov, Mihaela, art. *Guerilla dramaturgului – DramAcum 3*, Suplimentul de cultură, februarie 2006, preluat de LiterNet.ro - <https://agenda.liternet.ro/articol/2559/Mihaela-Michailov/Guerrilla-dramaturgului-DramAcum-3.html>

Michailov, Mihaela, *Teatrul intervenției în cotidian*, Aurora Magazin, 1 decembrie 2008 - http://www.aurora-magazin.at/medien_kultur/rumtheat_michailov_rum_frm.htm

- Michailov, Mihaela**, *Despre importanța echipei și a unui crez comun*, Asociația Lume Bună - <https://www.asociatialumbuna.com/despre-importanta-echipei-si-a-unui-crez-comun-interviu-alaturi-de-katia-pascariu-si-mihaela-michailov/>
- Michailov, Michailov**, *Mă preocupă teatrul care pune în discuție sistemul de educație din România*, interviu realizat de Dorina Călin, Mediafax, 14 mai 2015 - <https://www.mediafax.ro/cultura-media/interviu-mihaela-michailov-ma-preocupa-teatrul-ce-pune-in-discutie-sistemul-de-educatie-din-romania-14264462>
- Michailov, Mihaela**, *Cred că ne punem prea puține întrebări. De asta am scris piesa*, Suplimentul de Cultură, Nr. 176, 1 ianuarie 1900 - <https://suplimentuldecultura.ro/3276/mihaela-michailov-despre-complexul-romania/>
- Mihalache, Adrian**, *Legenda ultimului împărat (gol)*, LiterNet, februarie 2003 - <https://agenda.liternet.ro/articol/51/Adrian-Mihalache/Legenda-ultimului-imparat-gol.html>
- Morariu, Mircea**, *Un spectacol subțire*, Adevărul.ro, 2 aprilie 2014 - <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/un-spectacol-subtire-1525650.html>
- Nelega, Alina** în *Divanul Teatrului de Risc – Alina Nelega, Roxana Marian, Elena Pirea și Costin Gavază* de Mircea Sorin Rusu, LiterNet, decembrie 2012 - <https://agenda.liternet.ro/articol/15866/Mircea-Sorin-Rusu/Divanul-Teatrului-de-Risc-Alina-Nelega-Roxana-Marian-Elena-Pirea-si-Costin-Gavaza.html>
- Nelega, Alina**, *Meseria de dramaturg e un mod de viață*, Yorick.ro, Nr. 396, 20 februarie 2018 - <https://yorick.ro/alina-nelega-meseria-de-dramaturg-e-un-mod-de-viata/>
- Nelega, Alina**, *Autorul dramatic e un fel de balenă care a ieșit pe uscat și acum trebuie să se adapteze*, LiterNert, 3 iunie 2016 - <https://atelier.liternet.ro/articol/16876/Alina-Nelega/Autorul-dramatic-e-un-fel-de-balena-care-a-iesit-pe-uscat-si-acum-trebuie-sa-se-adapteze.html>
- Nelega, Alina**, *Întoarcerea dramaturgului. Resuscitarea tragicului și deteatralizarea teatrului*, LiterNet, preluat din Observator Cultural, noiembrie 2005 - <https://agenda.liternet.ro/articol/2280/Alina-Nelega/Intoarcerea-dramaturgului-resuscitarea-tragicului-si-deteatralizarea-teatrului.html>
- Nelega, Alina**, *Paradoxul asupra autorului dramatic*, Observator Cultural – Supliment - https://www.observatorcultural.ro/wp-content/uploads/2018/12/supliment-Oc_952_1.pdf
- Papp, Doina**, *Teatru. Duelistul*, Observator Cultural, Nr. 118, 28-05-2002 - <https://www.observatorcultural.ro/articol/teatru-duelistul/>

- Papp, Doina**, *Sunetul orașelor, de la documentar la poezie*, Revista 22, 4 octombrie 2016 - <https://revista22.ro/cultura/sunetul-oraelor-de-la-documentar-la-poezie>
- Papp, Doina**, *Capcanele teatrului social: Maternal la Teatrul Național din Sibiu*, Adevărul.ro, 25 august 2020 - <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/capcanele-teatrului-social-maternal-la-teatrul-2043291.html>
- Păun, Ioana**, *Colectiv a fost un punct de schimbare. Suntem pe cont propriu. Împreună*, interviu realizat de Petre Ivan, Ziarul Metropolis, 24 octombrie 2019 - <https://www.ziarulmetropolis.ro/ioana-paun-colectiv-a-fost-un-punct-de-schimbare-am-inteles-ca-nu-ne-mai-poate-salva-nimeni-suntem-pe-cont-propriu-impreuna/>
- Peca, Ștefan** despre spectacolul *Anul dispărut. 1996* - <https://www.viziteazaneamt.ro/2017/01/25/teatrul-tineretului-piatra-neamt-anul-disparut-1996-de-peca-stefan/>
- Peca, Ștefan**, *Munca mea e să creez o piesă inspirată din realitate*, Dilema Veche, Nr. 576 din 26 februarie – 4 martie 2015 - <https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/munca-mea-e-sa-creez-o-piesa-inspirata-din-594255.html>
- Peca, Ștefan**, *Despre rolul poveștilor din teatru de a te face să-ți pui întrebări*, Pe Bune #90, DOR, 15 februarie 2021 - <https://www.dor.ro/pe-bune-90-stefan-peca/>
- Penescu, Răzvan**, *După 20 de ani, Teatrul Luni de la Green Hours*, LiterNet, noiembrie 2017 - <https://agenda.liternet.ro/articol/22407/Razvan-Penescu/Dupa-20-de-ani-Teatrul-Luni-de-la-Green-Hours.html>
- Ploșteanu, Monia**, *Atenție. Specii urbane periculoase*, LiterNet, septembrie 2014 - <https://agenda.liternet.ro/articol/18630/Monica-Ploesteanu/Atentie-Specii-urbane-periculoase-Carpathian-Garden-la-Undercloud-2014-2015.html>
- Popa, Daniel**, *Parfum de teatru independent*, LiterNet, 21 iulie 2018 <https://atelier.liternet.ro/articol/19417/Daniel-Popa/Parfum-de-teatru-independent.html>
- Popescu, Marian**, *Teatrul lui Petre Barbu sau Reverii, coșmaruri și utopii*, LiterNet - <https://editura.liternet.ro/carte/196/Petre-Barbu/Tatal-nostru-care-esti-in-supermarket.html>
- Popescu, Radu**, *Povestea unui spectacol – Cadranul Plus Plus*, LiterNet, august 2019 - <https://agenda.liternet.ro/articol/23814/Radu-Popescu/Povestea-unui-spectacol-Cadranul-Plus-Plus-la-Undercloud-2019.html>
- Popovici, Iulia**, *Tu faci viitorul! – O, da, Ifuck it*, publicat pe LiterNet- <https://editura.liternet.ro/carte/111/Gianina-Carbutariu/Stop-the-Tempo.html>

Popovici, Iulia, *Stop the Tempo – Ultimul stinge lumina!*, publicat pe LiterNet - <https://agenda.liternet.ro/articol/685/Iulia-Popovici/Stop-the-Tempo-Ultimul-stinge-lumina.html>

Popovici, Iulia, *Câte ceva despre epoca restaurației (I)*, LiterNet, 16 martie 2007 - <https://atelier.liternet.ro/articol/4361/Iulia-Popovici/Cite-ceva-despre-epoca-restauratiei-I.html>

Popovici, Iulia, *Dinamita sau bomba cu ceas?*, LiterNet (preluare din Observator Cultural), octombrie 2004 - <https://agenda.liternet.ro/articol/1273/Iulia-Popovici/Dinamita-sau-bomba-cu-ceas-8989-fierbinte-dupa-89.html>

Popovici, Iulia, *Cum a inventat David Schwartz un teatru independent*, Observatorul cultural, Nr. 998, 6 decembrie 2019 - <https://www.observatorcultural.ro/articol/cum-a-inventat-david-schwartz-un-teatru-independent/>

Popovici, Iulia, *Tu faci viitorul! – O, da, I fuck it*, LiterNet - <https://editura.liternet.ro/carte/111/Gianina-Carbutariu/Stop-the-Tempo.html>

Popovici, Iulia, *Cine-a furat Ardealul (?) – 20/20*, LiterNet, articol preluat din Scena.ro, februarie 2010 - <https://agenda.liternet.ro/articol/10854/Iulia-Popovici/Cine-a-furat-Ardealul-2020.html>

Popovici, Iulia, *Dinamita sau bomba cu ceas?*, LiterNet, articol preluat din Observator Cultural, octombrie 2004 - <https://agenda.liternet.ro/articol/1273/Iulia-Popovici/Dinamita-sau-bomba-cu-ceas-8989-fierbinte-dupa-89.html>

Prelipceanu, Nicolae, *Sonată pentru saxofon și Eva – un spectacol foarte rezistent*, România Liberă, octombrie 2005, preluat de LiterNet - <https://agenda.liternet.ro/articol/2138/Nicolae-Prelipceanu/Sonata-pentru-saxofon-si-Eva-un-spectacol-foarte-rezistent.html>

Schwartz, David, *Arta are forța de a ridica întrebări*, interviu realizat de Robert Bălan, publicat în „România liberă”, 21 iulie 2011 - <https://artavizuala21.wordpress.com/tag/tangaproject/>

Rotescu, Eugenia Anca, *Amalia, un epilog necesar*, LiterNet - <https://editura.liternet.ro/carte/161/Alina-Nelega/Amalia-respira-adanc.html>

Runcan, Miruna, *Un mic regal. Premiera 1998*, LiterNet, <https://editura.liternet.ro/carte/264/Andreea-Valean/Eu-cand-vreau-sa-fluier-fluier.html>

Runcan, Miruna, *Un mic regal. Premiera 1998*, LiterNet, 2010 - <https://editura.liternet.ro/carte/264/Andreea-Valean/Eu-cand-vreau-sa-fluier-fluier.html>

Rusiecki, Cristina, *Peca Ștefan sau flexibilitatea autorului dramatic*, B-Critic - <https://www.b-critic.ro/spectacol/teatru/peca-stefan-sau-flexibilitatea-autorului-dramatic/>

Rusu, Mircea Sorin, *MedeEA XXI – MedeEAsau despre fericirea conjugală*, LiterNet, iunie 2012 - <https://agenda.liternet.ro/articol/15158/Mircea-Sorin-Rusu/MedeEA-XXI-MedeEA-sau-Despre-fericirea-conjugala.html>

Rusu, Mircea Sorin, *Decalogul după Hess*, LiterNet - <https://editura.liternet.ro/carte/212/Alina-Nelega/Decalogul-dupa-Hess.html>

Sandu, Mirela, *Vieți paralele, crize împărtășite*, Adevărul, 23 aprilie 2014 - <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/vieti-paralele-crise-impartasite-1530862.html>

Stoica, Oana, *Ca o lovitură de cuțit*, Dilema Veche, Nr. 514, 19-23 decembrie 2013 - <https://dilemaveche.ro/sectiune/la-zi-in-cultura/arte-performative/ca-o-lovitura-de-cutit-598164.html>

Stoica, Oana, *Reactor și reciproca*, Dilema Veche, Nr. 674, 19-25 ianuarie 2017 - <https://dilemaveche.ro/sectiune/la-zi-in-cultura/arte-performative/reactor-si-reciproca-620655.html>

Stoica, Oana, *Teatru în Reactor*, Scena9, 24 ianuarie 2023 - <https://www.scena9.ro/article/teatru-reactor-cluj-spectacole>

Stoica, Oana, *Capete înfierbântate 2020 – un spectacol despre sistemul medical românesc*, Scena9, 28 octombrie 2020 - <https://www.scena9.ro/article/capete-infierbantate-replika>

Tileagă, Florian-Rareș, *A fost odată...*, LiterNet, aprilie 2006 - <https://agenda.liternet.ro/articol/10370/Florian-Rares-Tileaga/A-fost-odata-Tot-ce-se-da-Fuck-you-Europa-Waxing-West-Duelul.html>

Țion, Adrian, *Meșterul Manole în viziune postmodernă*, LiterNet, iunie 2018 <https://agenda.liternet.ro/articol/22831/Adrian-Tion/Mesterul-Manole-intr-o-viziune-postmoderna.html>

Țion, Adrian, *Din colecția de amintiri – Amalia respiră adânc*, LiterNet, februarie 2014 - <https://agenda.liternet.ro/articol/17820/Adrian-Tion/Din-colectia-de-amintiri-Amalia-respira-adanc.html>

Prezentare Alina Nelega preluată din: <https://www.fabulamundi.eu/ro/alina-nelega-2/>

Prezentare Andreea Vălean preluată din: <https://www.fabulamundi.eu/ro/andreea-valean-2/>

Prezentare Mihaela Michailov preluată din: <https://www.fabulamundi.eu/ro/playwrights-6/mihaela-michailov-2/>

<http://cimec.ro/scripts/TeatreNou/an.asp?nr=1&pm=1990>